

Ajatuksia psykoanalyttisen ymmärryksen luonteesta, merkityksistä, vieteistä ja psykoanalyysin tavoitteesta

Tämän artikkelin kirjoittajat argumentoivat psykoanalyysissa käytettävän teleologisen perspektiivin puolesta. Kokemuksellisuus todetaan tavoitteelliseksi: tunteva subjekti pyrkii johonkin, valitsee tavoitteet, ja valinta on yksilöllinen. Kun kliinisessä psykoanalyysissa yritetään tavoittaa nimenomaan kokemuksellisuus, tämä voi onnistua teleologisen, mutta ei kausaalisen, näkökulman kautta. Tästä lähtökohdasta käsitellään selittämisen ja ymmärtämisen eroja, kuten myös merkityksen merkityksiä. Vaikka jotkut ovat todenneet vietin kuuluvan fysikaaliseen maailmankuvaan, tämän artikkelin kirjoittajat väittävät sen sopivan teleologiseen perspektiiviin. Kliinisen psykoanalyysin kannalta kirjoittajat puhuvat kokemuksellisuuden suojaamisen puolesta; he alleviivaavat potilaan valinnan vapauden tärkeyttä. Sen turvaamiseksi he painottavat psykoanalyttisen menetelmän rajattua pyrkimystä.

Johdanto

Pyrimme tässä artikkelissa tarkastelemaan psykoanalyttisen tiedon tavoitetta. Lienee selvää, että psykoanalyysissa tutkimme subjektiivista kokemusta ja erityisesti sen tietoisuuden ulottumattomissa olevia puolia. Tutkimme, mistä lähtökohdista tämä onnistuu parhaiten.

Elämää kuvataan monin tavoin. Elämää luonnehtii kaksi keskeistä määritettä: *omalakisuus* ja *tavoitteellisuus*, ja ne määrittävät erityisesti *kokemuksellisen* elämän. Päätelmämme on, että sen tavoittaa parhaiten *teleologisen* tarkastelun kautta. Teleologiassa hahmotetaan ilmiön *suuntautuneisuutta*: mikä ilmiön näkyvä tavoite (telos) on? Samalla kysytään: kenen pyr-

kimys tämä on? Tässä hahmotuksessa on kaksi kohdetta: tavoite toisaalta ("mihin pyritään"), ja subjekti toisaalta ("mistä pyrkimys lähtee"). Teleologinen tarkastelukulma eroaa toisesta keskeisestä todellisuuden hahmottamistavasta eli *kausaalisesta* näkökulmasta. Kausaalinen perspektiivi tuo esiin ilmiöitten syitä, ja se toimii etsiessämme maailman yleislakisia dimensioita. Kausaalissa ajattelussa nojaututaan toistettaviin kokeisiin ja havaintoihin. Niiden avulla pyritään subjektin vaikutuksen poissulkemiseen. Vaikka kausaalinen tarkastelukulma on tieteessä keskeinen, se palvelee huonosti kliinisen psykoanalyysin tiedon tavoitetta.

Aiheemme on laaja. Emme tule viittaamaan edeltäjiimme. Tämä merkitsee historian ulot-

tuvuuden puutetta, mutta vaihtoehto olisi tarkoittanut kirjoituksen liiallista pituutta ja muodottomuutta. Noudatamme filosofiassa usein käytettyä menetelmää: emme käy läpi aiheiden aikaisempia tutkimuksia, vaan ajatuksen on tarkoitus nojata esillä oleviin seikkoihin. Artikkelin esseistisestä ja tutkivasta luonteesta johtuen tulosten arvo riippuu esittämiemme ajatusten käyttöönoton mahdollisuuksista.

Teleologisen ja kausaalisen näkökulman ero

Ristiriitaisen vastaanoton saaneessa *Mieli-hyväperiaatteen tuolla puolen* -esseessään Freud (1920/1978) tarkasteli alkueläinten rakenteiden kehitystä, eliöitten suvun jatkamista ja kuolemaa. Teosta on usein pidetty biologistisena spekulatiiona, joka pohjautuu vanhentuneisiin tutkimustuloksiin. Biologisten ilmiöiden kuvausta voi pitää muunakin (Ikonen & Rechart 1978). Vaikeasti tavoitettavien, erityisesti abstraktien aiheiden käsittämiseksi joudumme usein nojautumaan konkreettisiin ilmiöihin, joitten avulla asiaa voidaan hahmottaa. Joudumme siis käyttämään metaforia. Alkueläin voi toimia psykikkisen elämän kuvana.

Kuten toinen meistä (Ikonen 2014) on esittänyt, voimme tutkia, onko luontokappale elävä koskettamalla sitä. Jos kyseessä on eliö, se vetäytyy. Jos meillä on malttia, voimme myös sivusta seurata sitä; ennemmin tai myöhemmin eliö todennäköisesti lähtee liikkeelle. Liikkuminen on melko varma elonmerkki, mutta emme tiedä, mihin suuntaan, kuinka pitkälle tai kuinka nopeasti se tulee liikkumaan. Jos emme ennestään tunne eliön tapoja, emme myöskään tiedä, mitä liikkumisen menetelmää se tulee käyttämään: ryömiikö se, liikkuko se aaltomaisesti, nostaako se vain päitään. Emme myöskään tiedä, mitä rakenteita se tulee käyttämään; liikkuko se pelkällä torsollaan tai käyttäkö se siimojaan. Voimme ennustaa eliön liikkuvan, jos se elää, mutta emme tiedä, mihin suuntaan, kuinka nopeasti, miten tai mitä välineitä käyttäen se tämän tekee.

Elottoman luontokappaleen laita on toisin. Jos potkimme kadulla olevaa kiveä, voimme ennus-

taa, mitä tapahtuu. Tai jos kivi on rapautuvan jyrkänteen reunalla, voimme arvioida sen liikkettä rapautumisen edistyttyä riittävän pitkälle. Tämä edellyttää kiven painon ja muodon tuntemista, alustan laadun ja kaltevuuden tietämistä sekä fysiikan laskemisen taitoa, mutta periaatteessa voimme ennustaa elottoman luontokappaleen liikkeitä.

Elollisen ja elottoman luonnon välillä on radikaali ero. Ero johtuu luontokappaleen ja ympäristön välisen suhteen lainalaisuuksien luonteesta. Elävä olio on monessa suhteessa omalakinen. Vaikka kyseessä on alkukantainen eliö, se ”päättää” monesta asiasta. Se on synnynnäisesti määrätynyt liikkumaan tietyllä tavalla, mutta määrätymisen sisällä on joustoa. Se voi esimerkiksi valita liikkumismenetelmänsä. Jos se menettää liikkumisvälineensä, se saattaa korvata tämän toisella välineellä.

Eliö ei päättää ainoastaan liikkeistään. Sillä on tarpeita. Nämä ovat fysiologisesti määrätynyt, mutta tarpeittensa pohjalta eliö ”valitsee” päämäärän. Tavoitteen määrättyminen on geneettisesti determinoitu, mutta tässäkin valinnassa on joustavuutta tai yksilöllisyyttä on myös tavoitteeseen ryhtymisessä. Kun nesteen sokeripitoisuus eliön ympäristön tietyssä suunnassa nousee, joku eliö lähtee nopeasti liikkeelle, toinen etenee hitaammin.

Kivi ei ”päättää” liikkeistään, sillä ei ole tarpeita eikä se ”valitse” tavoitteita. Eloton luontokappale on yleislakinen ympäristönsä suhteen. Lainalaisuudet ovat yleisiä ja periaatteessa läpinäkyviä, vaikka ne eivät välttämättä hahmotu. Elävään luontoon jää aina tietty arvaamattomuus. Keskiössä on läpinäkyvät ”alue,” jossa tehdään valinta tavoitteen ja tavoitteeseen pääsemisen menetelmän suhteen. Tätä ”keskusta” emme tavoita, kuten emme myöskään tavoita niin sanottua psykikkistä todellisuutta. Tähän asiaan palaamme myöhemmin.

Yleislakisia riippuvuuksia on hedelmällistä tutkia kausaalisuuden kannalta. Jos kiveä työnnetään tietyllä voimalla, se liikkuu määrätyn matkan. Jos A, niin B. Elotonta luontoa ei

kannata lähestyä teleologisesti: kuten todettu, kivellä ei ole tavoitteita, joihin kannalta sitä voisi lähestyä. Elottoman luonnon teleologia edellyttäisi maailmaa liikuttavan voiman postulointia, jolloin siirtyisimme tieteestä uskoon.

Myös elollista luontoa tutkitaan kausaalisuuden kannalta. Vaikka eliöt monessa suhteessa päättävät ja valitsevat itse, ne tekevät sen rajoitetusti. Elävässäkin luonnossa on ehtoja: jos eliö jää ilman ravintoa, se kuolee ennemmin tai myöhemmin. Se ei voi päättää selviytyvänsä ilman ravintoa. Kausaaliset, yleislakiset lainalaisuudet luovat elollisessakin maailmassa ehdollisen kehyksen, josta eliöt ovat riippuvaisia. Kun lähestymme elävää oliota, voimme olla kiinnostuneita sen toimintojen *selitettävissä* olevista ehdoista, mutta voimme myös pyrkiä *ymmärtämään* sitä.

Selitys ja ymmärrys

Perheen istuessa televisiota katsomassa äiti nousee sohvalta. Aviomies voi ryhtyä tutkimaan hänen liikkeitään monesta suunnasta. Neurofysiologi, joka painiskelee motoristen mekanismien kanssa, voi periaatteessa miettiä: lihakset supistuvat ainoastaan, jos solujen väleissä toimivat säätelymekanismit eivät ole häiriintyneet. Ilmeisesti säätelymekanismit toimivat nyt hyvin. Tällä tavalla hän todennäköisemmin ajattelee asiaa vain työssään (laboratoriossaan) eikä kotona. Näin tehdessään hän tutkii liikkeitä niitten selittävien mekanismien kannalta.

Tavallisessa elämässä todennäköisempi vaihtoehto lienee erilainen tiedon tavoite. Minkä takia vaimo nousi? Onko hän menossa nukkumaan? Vai meneekö hän tekemään iltapalaa? Hetken päästä jääkaapin ovi kuuluu avautuvan. Asia näyttää ratkeavan, ja mies asettuu jatkaamaan ohjelman seuraamista.

Jälkimmäisessä tapauksessa mies on kiinnostunut toiminnan, tai oikeammin vaimonsa toiminnan motiiveista. Kun vaimo nousee, mies miettii, mikä hänen tavoitteensa on. Mihin vaimo nyt suuntautuu? Kun päämäärä on

selvinnyt ("hän meni jääkaapille, sen takia hän nousi"), mies on ymmärtänyt hänen tekonsa. Ymmärrys on siten toiminnan päämäärän tavoittamista. Jos haluamme syventää ymmärrystämme, pyrimme tavoittamaan päämäärän "takana" olevaa olo- tai asiantilaa. Kun vaimo meni jääkaapille, oliko hänellä nälkä? Vai muistiko hän (kun ohjelma oli hänen mielestään pitkästyttävä), että jääkaappi olisi hyvä puhdistaa? Tavoitteen löytyminen on ymmärrystä, ja tavoitteen "takana" olevan tarvetilan löytyminen on ymmärryksen syventämistä.

Asiaa voi lähestyä eri kannoilta. Lähestymistapa antaa sen näkökulman, mistä tapahtumaa tarkastellaan. Selittämisen avulla kuvataan ihmisessä olevia *mekanismeja*. Ymmärryksen avulla kuvataan ihmistä toimijana, subjektina, suuntautuvana olentona, mikä on teleologinen näkökulma. Ymmärrys on läheisessä yhteydessä *merkityksiin*, sillä ymmärtäessäni tavoitan jonkin asian merkityksen ("sitä hänen nousemisensa merkitsi"). Mutta kuten monet keskeiset käsitteet, *merkitys* voi viitata moneen asiaan.

Merkityksen merkityksiä

Merkitys voi tarkoittaa kieleen sisältyvää viitatuspotentiaalia. Kun tiedämme jonkun sanan tai tietyn eleen merkityksen, tiedämme, mihin todellisuusaspektiin se viittaa. Kun sanon: "Edessäni oleva pöytä on ruskea", kuulija tavoittaa pöydän värin, mikäli hän ymmärtää "ruskea"-sanon merkityksen. Näitä merkityksiä voimme hakea sana- tai synonyymikirjasta. Tähän merkityksen ulottuvuuteen viitataan *semantiikalla*, eli kun tuntee viestin semanttista sisältöä, tietää, mihin sanottu viittaa. Tätä kielen aspektia nimitetään *kognitiiviseksi merkitykseksi*.

Merkitys-sanaa käytetään myös muissa tarkoituksissa. Illanistujaisissa ystävien kanssa voidaan kysyä, mikä on ollut elämän merkityksellisin tapahtuma. Jollekulle se on ollut lasten syntyminen, toiselle se on ollut lapsuudenaikainen menetys, kolmannelle varhaisaikuisuudessa tapahtunut uskonnollinen herääminen.

Tässä yhteydessä merkitys viittaa tapahtuman muokkaavaan potentiaaliin. Asiat ovat olleet tietyllä tavalla, asioilla on ollut oma paikkansa, mutta kyseinen tapahtuma muutti asioiden järjestystä tai niitten painotuksia, se muutti priorisointeja, hyvässä tai pahassa. Merkityksellisyys tässä yhteydessä tarkoittaa asian tai tapahtuman (lasten syntymän, menetyksen) voimaa, sen vaikutuspotentiaalia elämän uudelleen organisoitumiseen. Mutta mihin se tarkemmin ottaen on vaikuttanut? Tähän palaamme kohta.

Voimme myös kysyä, millä asioilla on merkitystä. Silloin voimme ajatella yleistä merkitystä kuten esimerkiksi sitä, onko Suomen hallituksen kokoonpanolla merkitystä. Tai voimme ajatella henkilökohtaista merkitystä, kuten onko autoveron suuruudella merkitystä minulle.

Autoveron suuruuden merkitys riippuu intresseistäni. Jos olen hankkimassa uutta ja kuumaisesti odotettua BMW:tä ja hankinnan mahdollisuus riippuu pienistä taloudellisista marginaaleista, autoverolla voi olla selkeä merkitys. Jos minulla ei ole ajokorttia enkä ole kiinnostunut autoilun vaikutuksesta luontoon, autovero voi olla minulle täysin merkityksetön asia.

Autoverolla on merkitystä, jos se vaikuttaa tavoitteisiini. Jos päämääräni ovat muualla, asialla ei ole merkitystä; jos se voi estää intohoni toteutumisen, sillä on mitä suurin merkitys. Tavoite voi olla henkilökohtainen (kuten autoveron kohdalla) tai yleinen. Jos mielestäni Suomen hallitus vaikuttaa tärkeisiin asioihin ja ministereiden poliittinen koti vaikuttaa heidän päätöksiinsä, hallituksen kokoonpanolla on minulle merkitystä. Keskeistä on kaksi asiaa: minkä verran kyseinen asia vaikuttaa tavoitteisiini eli minkä verran ne parantavat tai vaikeuttavat päämääriini pääsyn mahdollisuuksia ja kuinka tärkeitä nämä kyseiset tavoitteet ovat henkilökohtaisesti tai yleisesti. Mikäli asia vaikuttaa paljon jommallakummalla tavalla, sillä on suuri tai selkeä merkitys, muuten ei.

Kolmas esimerkki voi valottaa asiaa. Tynnenmeren saarella on ollut maanjäristys. Saaren

asukkaat säästyivät, mutta moni rakennus tuhoutui. Oliko maanjäristys merkityksellinen? Tämä voi vaihdella. A:lla on koko omaisuutensa kiinnitettynä paikallisiin rakennuksiin. Raha on hänelle tärkeää, sillä sen kautta hän löytää turvallisuuden tunteen. Hänen naapurillensakin, B:lle, raha on tärkeää, mutta B:n omaisuus on kiinnitetty veneisiin, jotka sinä päivänä olivat merellä. A menetti omaisuutensa maanjäristyksessä, B:n omaisuus säästy. Maanjäristyksellä oli suuri merkitys A:lle, sillä se vaikutti suuresti hänen mahdollisuuksiinsa päästä tavoitteisiinsa (taloudelliseen turvallisuuteen). B:lle sillä oli huomattavasti vähemmän merkitystä, sillä se ei vaikuttanut hänen mahdollisuuksiinsa päästä päämääriinsä.

Tässä yhteydessä ei ole kyse kognitiivisesta, vaan *dynaamisesta merkityksestä*. Jos elämäni merkityksellisin tapahtuma oli lasten syntyminen, tärkeintä sen jälkeen ei ollut esimerkiksi oma nautinto, vaan toisten suojeleminen ja luonnon varjelu. Tapahtumalla oli voimaa muokata tavoitettani. Autoveron suuruudessa, Suomen hallituksen kokoonpanossa tai maanjäristyksessä kyse on asian paikasta tavoitteisiin pääsemisen mahdollisuuksien verkossa. Tässäkin on kvantitatiivinen painotus, sillä merkityksen aste riippuu tavoitteiden tärkeydestä. Näissä yhteyksissä merkitys on merkki tavoitteiden valikoitumisesta ja tärkeydestä.

Merkitys psykoanalyyssissa

Psykoanalyyssissa pyrimme ymmärrykseen, ja siten asioiden merkitys on pyrkimyksemme keskiössä. Ymmärtäminen on merkityksen tavoittamista tai avautumista. Tapaamme myös sanoa: ”Psykoanalyyssissa tarkastelemme asioiden merkityksiä.” Mitä silloin tarkoitamme? Puhummeko näissä yhteyksissä kokemusten tai mielteiden kognitiivisesta vai dynaamisesta merkityksestä?

Psykoanalyyssissa tarkastelemme merkityksiä pääasiassa kahdelta kannalta. Meillä on asioihin historian mukainen perspektiivi. Pyrimme hahmottamaan, miten eri olosuhteet ja tapahtumat ovat vaikuttaneet. Jos potilas

on ollut lapsena liikenneonnettomuudessa, voimme miettiä sen merkitystä myöhemmän elämän muotoutumisen kannalta. Ehkä tämä on erityisen varovaisuuden tausta? Tämänkö takia potilas ei ole halunnut hankkia ajokorttia; tästäkö syystä hän viihtyy mieluummin kotona ja valpastuu helposti ulkomaailmassa? Tässä on selkeästi kyse dynaamisesta merkityksestä: tapahtumien vaikutuksesta maailmaan suhtautumiseen ja sen mukaisiin päämääriin.

Psykoanalyysissa on myös toinen perspektiivi asioiden merkityksiin. Sen voi hahmottaa tavastamme suhtautua uniin. *Unien tulkinnan* (Freud 1900/1978a; 1900/1978b) lähtökohdissa unet eivät ole fysiologisten tapahtumien sattumanvaraisia lieveilmiöitä, jollaisilta ne vaikeaselkoisuudessaan voivat vaikuttaa. Unia pitää selvittää ("Deutung" tarkoittaa alun perin lähinnä epämääräisen tekstin identifioimista "mitä siinä oikeastaan lukee"-tapaan.) Kun unta on selvitetty, huomaa sen kertovan jostakin. Kaoottiselta ja sattumanvaraiselta vaikuttavasta yöllisestä tuotoksesta kristallisoituu tarina, joka viittaa johonkin. Tämä on toinen perspektiivimme merkitykseen: olemme kiinnostuneita mielteiden (oireitten ja unien) viittauskohteista; siitä, mitä niiden kautta avautuu. Näissä yhteyksissä käytämme merkitys-sanaa sen kognitiivisessa tarkoituksessa.

Kognitiivisen ja dynaamisen merkityksen yhteyttä toisiinsa voi tarkastella unien kautta. Tutkiessamme psykoanalyysissa unta olemme ensisijaisesti kiinnostuneita sen kognitiivisesta merkityksestä. Mikä on unen sisältö, mistä se kertoo ja mikä on tarinan "takaa" löytyvä kokemus? Tämä on merkityksen "ensimmäinen dimensio," unen semantiikka. Se on yhteydessä dynaamiseen merkitykseen.

Freudille uni ilmaisi aina toiveen. Jos toivetta ei olisi, ei olisi unta. Unen olemassaolo on aina pyrkimystä, pyrkimystä johonkin toimintaan. Mitä vahvempi pyrkimys, sitä tärkeämpi päämäärä. Kuten edellä havaittiin, mitä tärkeämpi tavoite, sitä merkityksellisemmästä asiasta on kyse. Unella on aina dynaaminen merkitys. Tätä voi sanoa merkityksen "toiseksi ulottu-

vuudeksi". Unen olemassaolon perusta on sen ilmaisevan tavoitteen "voima", "painoarvo," siis sen dynaaminen merkitys. Hierarkkisesti katsottuna "pinnalla" oleva on kognitiivinen merkitys ("se, mistä uni kertoo"), ja tämän edellytyksenä tai ehtona on perustan muodostava dynaaminen merkitys ("se, miksi unen tarinan tavoite on tärkeä").

Olemme tähän asti kuvanneet psykoanalyysissa etsityn kokemuksellisuuden luonnetta. Kokemuksellisuus on suuntautuva. Suunta valitaan. Nämä asiat näkyvät psykoanalyttisen kiinnostuksen kohteista: ihmisen motiiveista; siitä, miten ihmistä voi ymmärtää, ja siitä, mitä merkityksiä asioilla hänelle on. Kaikissa näissä kohteissa on kyse tavoitteista. Haluamme auttaa analyysissa kävijää saamaan selville sen, mitä hän tavoittelee ja mitä päämääriä hän on valinnut. Psykoanalyttinen tiedonintressi on teleologinen, ei kausaalinen.

Vietti ja teleologia

Merkityksen käsitteessä on, kuten todettiin, kvantitatiivinen tai taloudellinen dimensio. Psykoanalyysissa taloudellisen näkökulman käsite par excellence on *vietti*. Vietin käsitettä on arvosteltu 1970-luvulta lähtien. Syitä on monia, mutta Robert Holt (1989) on todennut vietin kuuluvan 1800-luvun mekanistis-fysikaaliseen tiedekäsitykseen, joka ei sovi tämän päivän psykologisia merkityksiä tutkivaan psykoanalyysiin. Jos vietti on pohjimmiltaan fysiikkaan kuuluva käsite, se avautuu parhaiten kausaaliselta kannalta, sillä fysiikkaa ei voi lähestyä teleologisesti. Vietistä pitäisi joko luopua, jos haluaa pitää psykoanalyysin teleologisena projektina, tai pitää viettiä mutta hyväksyä sille kausaalinen perusta. Mielestämme vastoin Holtin esittämää kantaa vietti on osa teleologista lähestymistapaa.

Asian tekee monimutkaiseksi vietin monimerkityksisyys. Usein sanotaan käsitteen muuttuneen vuonna 1920. Siihen asti vietti oli käsite mielen ja ruumiin rajalla: ruumiin tarpeiden asettuminen sielullisiin yhteyksiin ilmenee psyykkisen työn vaatimuksena, ja

tämä vaatimus nimettiin tässä vaiheessa vietiksi. *Mielihyväperiaatteen tuolla puolen* (Freud 1920/1978) muutti asiat kahdella tavalla. Kun viettielämään kuuluva dualistinen jännite tähän asti oli vallinnut minää suojelevan pyrkimyksen ja suvun jatkamiseen tähtäävän seksuaalisen vietin välillä, vastapareiksi muotoutuivat nyt elämän- ja kuolemanvietti. On siis kaksi viettiä, mutta niiden tavoitteet ja nimet muutuivat. Toinen muutos lienee tätä perustavampi, vaikka se usein jää ensimmäisen varjoon.

Ensin vietti oli psyykkisen työn vaatimus, somaattisten tarpeiden sielullisen inkarnoitumisen ilmentymä. Uudessa teoriassa vietti on osa ihmisen tapaa vastata kyseiseen psyykkisen työn vaatimukseen. Se ei enää ole vaatimus, vaan vastaamiseen kuuluva määre. Ihmisen vastauksessa psyykkisen työn vaatimukseen on kaksi pääasiallista säätelyperiaatetta. Ensimmäinen periaate on yhdistäminen: hän vastaa vaatimuksiin liittämällä ajatuksia tai mielteitä yhteen, rakentamalla vastavuoroisia yhteyksiä, pystyttämällä siltoja. Toisen periaatteen mukaan hän katkaisee yhteyksiä tai jäädyttää olemassa olevia yhteyksiä. Ensimmäistä, *yhdistämisen periaatetta*, nimitetään *Erokseksi*. Se on elävyyden kokemisen periaate; pyrkimyksenä on elämän tunteen suojeleminen ja lisääminen. Jälkimmäistä, *yhteyksien katkaisemisen ja pysäyttämisen periaatetta*, nimitetään *kuolemanvietiksi*. Se on asioiden kiinteyttämisen, pysäyttämisen, rauhaan pyrkimisen ja terminaation periaate. Vietti on nyt psyykkisen säätelyn toimintaperiaate. Jokaisena hetkenä, jokaisessa ihmisessä on molempia vaihtelevissa mittasuhteissa. Kun Rouva A vastaa vaatimuksiin pääasiassa yhteen liittämällä ja antamalla asioitten vaikuttaa tosiinsa, Herra B pyrkii yleensä säilyttämään olemassa olevaa järjestystä ja toivoo hiljaista asettumista.

Jos viettiä ei pidetä vaatimuksena, vaan toiminnallisena periaatteena, ehdotamme sille seuraavaa nimitystä: vietti on elämisen yrityksen osaamisen ohjelma. Nimitys voi muistuttaa vaiston käsitettä. Ehkä Stracheyn käännökseen myötä, jossa *Trieb* kääntyi *instinct*-sanaksi, vie-

tin ja vaiston eroa on alleviivattu. Vaisto kuuluu eläinkuntaan. Se viittaa geneettisesti annettuun lajispesifiseen käyttäytymisen kaavaan. Elämisen yrityksen osaamisen ohjelmalla eli vietillä on myös synnynäinen perusta, mutta vietti on vaistoa laajempi ilmiö. Se kuuluu ihmiskuntaan, se on muuttuva. Sen tavoitteet määrittyvät eri pohjalta kuin vaistossa, jossa ne ovat puhtaasti geneettisesti determinoituneet. Vietti on kunkin ihmisen tapa yrittää elää elämäänsä. Elämisen yrityksessä on Freudin mukaan kaksi pääasiallista säätelyperiaatetta. Niissä on sekä pyrkimys ylläpitää ja lisätä elämää että rakennetta luovaa kiinteytymistä. Toisaalta uutta vastavuoroisuutta, toisaalta struktuuria.

Vietti elämisen yrityksen ohjelmana ei ole eristettävissä oleva osa elämää, vaan yksi aspekti kaikkea elämää. Se on elämisen proseduuri, elämisen yrityksen implisiittinen malli, ja se muuttuu kehityksen myötä.

Vietinomaisten toiveiden kehityskulut

Vietti noudattaa kehityksen yleisiä periaatteita. Alkutila on kokonaisvaltainen ja diffuusi eli erilaistumaton. Muutos käy kohti eriytyneisyyttä. Kehityksen luonne näkyy esimerkiksi pienen lapsen motoriikan muutoksissa. Ensimmäiset liikkeet ovat suuret, kokonaisvaltaiset, toistuvat ja epäspesifiset. Isommalla lapsella liikkeet ovat eriytyneet, monimutkaistuneet, ja niitten valikoituminen tarkentuu. Kuljemme siis erilaistumattomuudesta kohti differentiaatiota.

Vauvan elämisen yrityksen osaaminen on alussa ohjelmaltaan suppea. Funktioiden omaksumisen myötä lapsi tulee yhä riippumattomammaksi hoitajista. Varhaisessa osaamisessa nimenomaan oman elämän säilyminen näyttää olevan tavoitteena. Kehityksen myötä elämisen yrityksen menetelmien ohella myös tavoitteet eriytyvät. Oman elämän säilymisen rinnalle tulee pyrkimys lajin jatkamiseen. Freud käytti tässä yhteydessä *Anlehnung*-sanaa: pyrkimys seksuaaliseen nautintoon nojautuu oman elämän turvaamisen funktioihin. Ensijaisena on oman elämän säilymisen toiminto ja tavoite;

sen turvaamana ja lisänä siihen eriytyy pyrkimys seksuaaliseen yhtymiseen ja eroottiseen nautintoon.

Osaamisissa eroottiset päämäärät erottautuvat selkeästi. Esimerkiksi pallokalojen kosinassa koiraat ilmestyvät vuorotellen naaraan eteen, tehden pohjahiekkaan kuvioita. Naaras arvioi kuvioden taidokkuutta, ja etevin taiteilija saa hedelmöittää mädit. Naaras tekee siis päätöksensä näytetyt osaamisen perusteella; osaamisellaan koiras pyrkii onnistumaan nimenomaan seksuaalisissa tavoitteissaan. Sama ilmiö nähdään lavastajalintujen pariutumisessa. Koiras rakentaa pesän ja koristelee sitä värikkäillä ja taidokkaasti sommitteluilla sisustuselementeillä. Naaraat arvioivat kodit, ja taidokkain sisustaja hyväksytään kumppaniksi. Suosituin koiras saa paritella monen kanssa, moni epäonninen jää ilman paria.

Ihmisten toiminnoissa näkyvät tavoitteiden kerrostuneisuus. Osaamisella pyritään usein toiminnalliseen päämäärään mutta myös vaikutuksen tekemiseen. Taitavuudella saatetaan yrittää tehdä vaikutus potentiaalisiin partnereihin. Lapsi oppii pukeutumaan ensisijaisesti suojautuakseen kylmyydeltä ja kuumuudelta, jolloin vaatetus valikoituu sään mukaan, mutta viimeistään aikuisiässä tällä osaamisella on yleensä muitakin päämääriä. Asukokonaisuuksien sommittelemisen osaamisella tai tyylin vaalimisella voi toivoa onnistumista eroottisen mielenkiinnon herättämisessä. Kyseinen tavoite saattaa tulla mukaan melkein osaamiseen kuin osaamiseen. Tavassamme käyttää ruumistamme, tavassamme liikkua ja puhua, mutta myös sosioekonomisissa kysymyksissä kuten vaurauden keräämisen taidoissa ja yleisessä ammattimaisessa osaamisessa saatamme yrittää parantaa arvoamme romantiikan markkinoilla. Näissä osaamisissa emme käytä pelkästään ruumistamme tai älyllisiä taitojamme, vaan myös ulkoisia välineitä, attribuutteja koruista autoihin. Osaamisella on siis näytön aspekti, ja näytöllä on myös kosinnan tavoite.

Kehityksen myötä osaaminen differentioituu, ja tavoitteet diversifioituvat. Tavoitteet, kuten

itsen suojeleminen ja suvun jatkaminen, voivat myös joutua ristiriitaan keskenään. Eroottisissa pyrkimyksissä voi asettaa itsensä vaaraan, ja lapsensa pelastamisessa vanhempi voi uhrata henkensä. Elämisen yrityksen osaamiset ovat aina tavoitteelliset – niillä pyritään johonkin – ja ne avautuvat teleologian kannalta. Elämän suuntautuneisuus eli vietinomaisuus tulee ymmärrettäväksi myös evoluution perspektiivistä. Pyrkivällä olennolla on hyvät mahdollisuudet lisääntymiseen, ainakin paremmat mahdollisuudet kuin ei-pyrkivällä olennolla. Vietin keskeiset säätelymekanismit ovat evoluution kannalta ymmärrettäviä. Vastavuoroisen yhdistämisen ja rakennetta luovan kiinteyttämisen liittymisestä tulee elämän funktioiden adaptiivinen ohjelma, joka pyrkii vastaamaan todellisuuden vaatimuksiin.

Teleologia klinisen työn kannalta

Olemme luoneet kuvaa kahdesta asiasta: psykoanalyysin avulla tavoiteltavasta kokemuksesta ja siitä näkökulmasta, mistä tämä kokemus tavoitetaan. Aihe on abstrakti. Lähestymme seuraavaksi asiaa kliiniseltä kannalta. Esitämme joitakin ajatuksia aiheen menetelmällisistä ulottuvuuksista ja pohdimme myös menetelmän vaikutusta tarkasteltavaan kohteeseen. Erityisesti haluamme tuoda esiin sen, mitä suojelemisen tarpeita kokemukseellisuus voi asettaa.

Olemme toistuvasti korostaneet kokemuselisuutta. Psykoanalyysissa teemme havaintoja toisesta hänen tavoitteidensa kannalta. Kliinistä todellisuutta lähestymme samalla tavalla. Kysymme psykoanalyttikon tavoitetta.

Psykoanalyysin päämääräksi on joskus mainittu integraation lisääntyminen. Toivomme ”sisäisen liikenteen” parantuvan. Tällöin mielen sisäisessä informaatiossa tiedostamisolosuhteet ja sulattamiskyky paranevat. Jos eri kokemispuolet ovat kosketuksissa toisiinsa, ihminen pystyy vakaasti ja kattavasti ottamaan kokonaisuuksia huomioon, ja hän voi myös ottaa itsestään vastuuta. Emotionaalinen adaptaatiokyky paranee; tähän psykoanalyttikko pyrkii.

Tähän voidaan yhtyä. Samalla luonnehdinnassa ilmenee ongelmia. Jos integraation pitää parantua, mitä integroimatonta pitäisi integroida? Vaarana on psykoanalytikon normatiivisuus. Hänellä on omia tunneyhdistelmien ihanteita, ja hän voi pyrkiä niihin. Toiseksi voidaan kysyä: onko integraatio aina hyväksi? Kenen mielestä, ja kuka tästä päättää?

Toinen, edellistä ehkä yleisempi, psykoanalyysin tavoite on itseymmärryksen lisääminen. Tästäkin voidaan olla ensin samaa mieltä. Tämä määritelmä ei johda mihinkään tiettyyn suuntaan. Se tuo esiin itsen tavoittamisen merkityksen. Ongelmana on abstraktius: mitä itseymmärrys käytännössä tarkoittaa? Sen lisäksi tässä pätee sama kuin edellisessä vaihtoehdossa eli vaarana on psykoanalytikon idiosynkraattinen normatiivisuus. Asia voi tulla esiin eri tavoin. Kysymykseksi voi nousta esimerkiksi se, missä vaiheessa ymmärrys on saavutettu, ja kuka asiasta päättää. Jos potilas ja analyttikko ovat asiasta eri mieltä; jos analytikon mielestä potilaasta poiketen ”oikeaa” tai ”varsinaista” ymmärrystä ei vielä ole saavutettu, kuka on oikeassa? Analytikon käsitys asioitten perimmäisestä luonteesta voi ruveta ohjaamaan toimintaa.

Ehdotamme rajatumpaa ja konkreettisempaa tavoitetta. Siihen ovat kiinnittäneet huomiota Anna Freud (1937), Paul Gray (1973; 1990) ja Fred Busch (1992; 1993). Heidän esillä pitämänsä tavoite on muotoiltu kauan sitten, mutta se on viime vuosina painunut taka-alalle.

S. Freud piti analyttisen työnjaon selkeyttämistä tärkeänä osana hoidon aloittamista. Perussäännön mukaisesti potilaalla on oma tehtävänsä, ja analyttikko vastaa siihen omalta kannaltaan. Potilaan on tarkoitus havainnoida mielteidensä seuraantoa vapaasti liikkuvalla tarkkaavaisuudella, niin sanottua vapaata assosiaatiota käyttäen. Hänen on myös määrä kertoa havainnoistaan. Mielteiden tavoittamiseen tai niistä puhumiseen nousee kuitenkin esteitä. Potilas voi äkillisesti vaieta, hän voi ryhtyä puhumaan nopeasti ja pakotetusti tai puheen sisältö saattaa yhtäkkiä muuttua; vai-

toehtoja on lukuisia. Asioita pyritään tavoittamaan puheen avulla, mutta esteitä nousee enemmän tai vähemmän.

Ehdotuksemme mukaan analyttikko vastaa analysoitavalle kahdella tavalla. Emme pidä näitä tapoja eriarvoisina, vaikka tällä kertaa syvennymme vain toiseen.

Potilaan puhuessa psykoanalyttikko saattaa ynähdellä tilanteeseen sopivin äänensävyin. Hän voi tehdä tarkentavia kysymyksiä. Analyttikko tekee myös selvennyksiä, uudelleenformulointeja, joilla hän osoittaa ymmärryksensä. Näiden interventioiden tarkoitus on ilmaista analytikon kuuntelevan ja seuraavan potilasta. Tämän hän osoittaa sekä kognitiiviselta kannalta (ynähdyksillä ja kysymyksillä hän osoittaa kuulleen puheen sisällön) että emotionaalaisella tasolla (sanavalinnoillaan ja intonaatiollaan hän ilmaisee osallistuvansa potilaan tunteisiin). Tätä voi nimittää analytikon perustavaksi ja välttämättömäksi, mutta epäspesifiseksi interventioksi. Sen sanoma on: ”Olen mukana, jatka vain.”

Potilaan pysähtyminen tai suunnan muutos antaa mahdollisuuden analytikon spesifiselle interventiolle. Tämä on yksinkertaisuudessaan asian toteaminen. Se voi tapahtua kysyen (”Kun äsken vaikenit, mitä oikeastaan tapahtui?”), ehdottaen (”Kun yhtäkkiä hyppäsit toiseen aiheeseen, oliko mieleen tulossa jotakin hankalaa?”) tai jollakin muulla tavalla. Keskeistä on mielteiden seuraamisen esteen havaitseminen.

Voidaan pohtia, mikä on kyseisen intervention perustelu. Usein psykoanalyttikko olettaa, että vaikenemisen takaa löytyy vältetty todellisuus. Este nostetaan esiin sen poistamiseksi. Kun este analysoidaan, se muuttuu tarpeettomaksi, jolloin päästään vältettyyn todellisuuteen käsiksi. Perustelu olisi silloin ”mahdollistaa pääsy takana olevaan todellisuuteen”.

Kuten jatkossa tuomme esiin, tässä perustelussa on tiettyjä ongelmia. Niistä johtuen ehdotamme perusteluksi yksinkertaisesti sitä,

että kohdistautumisen huomion ajatuksen ja/tai puheen katkeamiseen analyttikko pyrkii yksinomaan osoittamaan esteen olemassaolon eikä pyri muuhun. Tämä on analyttikon spesifisen intervention päämäärä. Se on mielestämme koko psykoanalyysin tavoite.

Perusteet suppeaan tavoitteeseen eli siihen, että psykoanalyttikko ei pyri muuhun kuin havaitsemisen esteen huomioon ottamiseen – ei torjutun esiin nostamiseen eikä tiedostamattomaan pääsemiseen – ovat karkeasti jaettavissa *epistemologisiin* ja *eettisiin*. Nämä käsitteet pitää tässä yhteydessä ottaa väljästi määrittelyinä ja toisiinsa sekoittuvina.

Tärkeä kysymys on se, kuinka pitkälle meneviä johtopäätöksiä psykoanalyttikko voi tehdä havainnoistaan. Voimme ottaa esimerkin unen maailmasta. Jos potilas näkee unen uudesta autosta, jolla hän pääsee näyttämään menestyksensä kollegoille ja naapureille, voimme tehdä päätelmiä hänen tavoitteistaan ja toiveistaan. Ne näkyvät suoraan unessa. Freud (1900/1978a; 1900/1978b) toteaa näin olevan erityisesti lasten unissa käyttäen esimerkkinä tyttörensä unta makeista mansikoista. Unen psykoanalyttisessa käsittelyssä tavoite ja toive voivat näyttäytyä sekä potilaan että analyttikon havainnoissa; molemmat voivat yhdessä nähdä sen, mihin unen näkijä pyrkii, mutta näin ei aina ole. Voimme tämän ohella spekuloida, mistä toive on syntynyt. Auto-unen kohdalla voimme pohtia esimerkiksi velisuhteen merkitystä: kuinka tietyt nöyryyttävät kokemukset ovat jättäneet jälkiä näyttämisen tarpeesta. Nämä ajatukset voivat olla uskottavia, mutta ne ovat psykoanalyttikon konstruktioita eli mahdollisuuksia ja ehdotuksia. Ne eivät ole välittömiä havaintoja.

Psykoanalyttikon tehtäviin kuuluu tehdä konstruktioita ja ehdotuksia. Tosin tämä on asia, joka jakaa psykoanalyttikkoja. Jotkut ovat tässä suhteessa uskaliaampia, toiset varovaisempia. Jotkut menevät ehdotuksissaan pitkälle, toiset pysyvät suurimmaksi osaksi yhteisten havaintojen puitteissa. Mielestämme analyttikon interventioiden painopisteen

pysyminen yhteisten havaintojen puolella on eduksi. Jos analyttikko pysyy esillä olevissa havainnoissa, esimerkiksi potilaan välttämättä tiettyä näkymää, hän on selkeästi yhteisen havainnan alueella. Molemmat voivat nähdä välttämislukkeen. Jos analyttikko poikkeaa tästä, esimerkiksi esittää arvauksia takana olevasta todellisuudesta, potilas voi kysyä: "Mistä hän voi sen tietää?" ja "Kenen todellisuudesta on kyse?" Yhteisen havainnan alueella pysyminen vähentää psykoanalyttikon kuvitelmaa tietää yhtä ja toista potilaan kokemuksen todellisuudesta. Tämä tarjoaa sillon eettisiksi luokiteltaviin syihin.

Kun kiinnitetään huomio havaintojen tekemisen esteeseen, kiinnitetään huomio vastarintaan. Kuten edellä totesimme, voidaan kysyä, minkä takia psykoanalyttikkoina teemme tämän. Teemme sen esteen esiin saamiseksi, ei poistamiseksi. Ero ei välttämättä vaikuta keskeiseltä, mutta se voi olla sitä. On potilaan asia, mitä hän tekee esteen kohdatessaan ja sen suhteen. Hän voi kieltää sen. Hän voi tunnistaa sen ja pitää sitä perusteltuna. Hän voi myös kiinnostua asiasta. Kun este tehdään havaittavaksi, potilas joutuu valitsemaan suhtautumisensa siihen. Este on ollut automaattinen reaktio potentiaaliseen havaintoon ja osoittaa tiettyä suhtautumista siihen. Väistämislukkeen näkyväksi tuleminen johdattaa hänet tietoisemman valinnan eteen. Potilas joutuu pohtimaan, miten hän haluaa asettua tähän havaitsemisen mahdollisuuteen. Haluamme korostaa valinnan suojelemisen merkitystä.

Jos analyttikko sen sijaan tuo esteen havaittavaksi siksi, että se voitaisiin poistaa, tämä näkyy analyttikon toiminnassa. Hän pitää esettä ainakin implisiittisesti vältettävänä, turhana ja häiritsevänä, tavalla tai toisella huonona. Tämä välittyy potilaalle, mikä vaikuttaa hänen suhtautumiseensa asiaan. Kyse on analyttikon tietoisesta tai tiedostamattomasta valinnasta sen suhteen, pitääkö hän tiedostamattoman tavoittamista psykoanalyysin keskeisimpänä tavoitteena vai pyrkiikö hän ensisijaisesti potilaan autonomian, itseksi tulemisen lisääntymiseen. Mikäli olemme ensimmäisen vaihto-

ehdon kannalla ("piilotajunnan löytyminen on psykoanalyysin tärkein tavoite"), voimme perustellusti yrittää vaikuttaa potilaan valintaan. Voimme esimerkiksi työ- tai elämäkokemukseemme vedoten avoimesti tai mielessämme toivoa esteen voittamista. Piilotajunnan tavoittamisen tarkoitus pyhittää keinot. Mikäli olemme jälkimmäisen vaihtoehdon kannalla ("pyrimme ensisijaisesti potilaan itseksi tulemiseen"), tilanne on toinen. Silloin psykoanalyttikko ei voi ottaa kantaa siihen, miten potilas suhtautuu esteeseen. Tässä tapauksessa se on potilaan asia.

Herää kysymys, voidaanko näitä kahta tavoitetta pitää saman asian eri puolina. Eikö tiedostava ihminen ole muita autonomisempi, enemmän oma itsensä? Analyttikko voi silloin perustella esteen voittamisen toivettaan ja pyrkimystään autonomian lisäämisen välttämättömänä edellytyksenä. Tämän ajatuksen mukaan ensin pitää voittaa potilaan vastarinta; sen jälkeen potilas voi itsenäistyä. Tämä on mielestämme pulmallinen näkökanta. Voimme kuvitella esteen voittamisen lisäävän autonomiaa, mutta voimmeko tietää sen? Jos ohitamme potilaan autonomian, olemme silloin vaikuttaneet häneen, ja tämä vaikutus voi jäädä pysyväksi. Monessa yhteydessä voimme kuvitella toimivamme toisen parhaaksi, vaikka tämä ei vielä tiedä sitä, mutta autonomian vaalimisessa joudutaan suojelemaan autonomiaa alusta lähtien. Jos kärjistetään, voidaan tilannetta verrata diktatuureihin, joissa vallanpitäjien mukaan ei vielä voi pitää vapaita vaaleja. Kansa ei ole vielä riittävän valistunut ja "tarvitsee kypsyäkseen ohjausta". Kuten tiedämme, odotus voi jäädä pitkäksi.

Tärkein syy esittämäämme rajattuun tai suppeaan tavoitteeseen on potilaan autonomian suojeleminen. Kyseinen suojeleminen on mielestämme psykoanalyysin välttämätön perusta. Havainnoinnin esteen esiin nostaminen saattaa johtaa eri asioihin. Esteen havaitseminen voi potilaalle merkitä uusia mahdollisuuksia. Näitä mahdollisuuksia voi pitää toivottuina, mutta ne eivät itsessään ole intervention perustelu. Emme oikeuta esteen esiin nostamis-

ta sen mahdollisten hyvien seurausten takia. Suojatulla autonomiallaan potilas voi tehdä eri asioita, hyviä tai vähemmän hyviä. Toivomme edellisiä, mutta tämä on potilaan asia. Hän tekee niin kuin tekee. Tässä kohdassa voidaan puhua analyttikon "uskon hyppäyksestä". Pitäytyessään rajattuun tavoitteeseen psykoanalyttikko ei voi muuta kuin luottaa potilaaseen ja uskoa vapauteen. Tässä pätee rinnastus valtiolliseen demokratiaan, siinäkin järjestelmässä joutuu uskomaan kansan valtaan. Ihmiset saavat valita niin kuin valitsevat.

Psykoanalyttikon vastarinta

Johdannossa todettiin, että teleologia sisältää subjektin ja tavoitteen. Vaikka olemme tässä artikkelissa pääasiassa käsitelleet jälkimmäistä, edellinen on tavoitteelle välttämätön ja erottamaton. Subjekti jää helposti varjoon, ja siksi otamme vielä esiin yhden tähän liittyvän näkökohdan.

Psykoanalyttisissa tapauselostuksissa lähtökohtana on luonnollisesti ihminen itse, tuntevana ja pyrkivänä subjektina. Selostuksissa voi usein kuulla ihmisestä loitontuvaa kielenkäyttöä. Psykoanalyttikko saattaa tekstissään tai puheessaan siirtyä subjektista toimintojen henkilöitymiin. Potilaan puheenvuoron jälkeen analyttikko voi esimerkiksi todeta, että tässä näkyy tiedostamattoman mielen toistamispakko tai yliminän sitkeä ankaruus. Tai analyttikko kuulee potilaan puheesta vanhempiin samaistumisen äänen. Tällainen puhetapa on tavanomaista tapauselostuksissa. Olemme silloin huomaamattamme antaneet toimijan roolin "tiedostamattomalle", "yliminälle" tai "samaistuksille". On kuin potilaassa olevat henkilöitymät (niin sanotut *homunculukset*) näyttäytyisivät tai puhuisivat. Silloin unohdamme, että potilaassa ei ole puhuvia rakenteita. Potilaan puheenvuoroista ei välity tiedostamaton tai yliminä, vaan potilas itse eli subjekti. Subjekti voi pyrkiä moneen ristiriitaiseenkin asiaan. Pyrkimykset ovat funktioita, ja näitä funktioita nimitämme joskus joksikin, esimerkiksi yliminäksi tai samaistukseksi, ikään kuin ihmisessä olisi tätä funktiota suorittava osa.

On tarpeen arvioida, onko tämä tapausselostusten puhetapa harmiton. Vaikka sen avulla voidaan yksinkertaistaa ja myös jäsentää vaikeasti tavoitettavia pyrkimyksiä, se sisältää tiettyjä vaaroja. Onnellisissa tapauksissa toisen pyrkimykset ja funktiot johdattavat meidät hänen subjektiuteensa. Yllä mainitun puhettavan vaarana on se, että katse ei enää kohdistu valintoja tekevään ihmiseen, vaan pyrkimyksiä toteuttaviin rakenteisiin. Emme enää katso ampujaa, vaan liipaisinta painavaa sormeaa. Jos katsomme subjektia, voimme nähdä hänen mahdollisuutensa valita toisin. Jos katsomme toimintoa ikään kuin henkilöityneenä rakenteena, voimme kuvitella subjektin pyrkimyksen staattisena mekanismina ja siten annettuna ja väistämättömänä kohtalona.

Syy tähän subjektista etäännyntymiseen löytyy psykoanalyttikon vastarinnasta. Jos hän pitää katseensa subjektissa, hän joutuu tunnistamaan toisin kokemisen mahdollisuuden. Asiaa voi verrata romanttis-eroottisiin kohtaamisiin. Niissä voi olla hankalaa katsoa toista silmiin. Jos katson silmiin ("sielun peiliin"), joudun näkemään sen kohdan, jossa minulle kohtalokkaat vaihtoehdot punnitaan. Kohtaan sen tosiasian, että tilanteet (toisin sanoen toisen valinnat) voivat milloin tahansa muuttua. Kun tämä on vaikeaa, huomio kohdistuu muuhun. Se voi kohdistua kasvojen muihin osiin, toisen liikkeisiin, vaatetukseen tai vielä etäisempään ympäristöön tai myös toisen tapaan olla. Lie-nee helpompaa katsoa toimintoja kuin sitä subjektin "keskustaa", jossa suhtautumisen valinta tehdään. On helpompaa katsoa toisen välineitä ja funktioita kuin sitä ydintä, jossa hän päättää, miten hän niitä käyttää.

Asia voi olla psykoanalyttikollekin hankala. Jos analysoitava voi aina valita toisin, toimia ja kokea toisin, psykoanalyttikko on muuttuvan todellisuuden edessä ja muuttuvien pyrkimysten kohteena. Jos hän pitää katseensa "tiedostamattomassa", "yliminässä" tai "samaistuksissa," maailma näyttää ennustettavalta. Jos hän kohdistaa katseensa subjektiiin, kaikki, itse mukaan lukien, voi muuttua. Tämä edellyttää

myös psykoanalyttikolta suojattomuuden sietämistä, mikä ei ole hänellekään helppoa.

Lopuksi

Teleologian käyttöön ottamisella alleviivaamme kokemuksellisuuden varjelemisen tärkeyttä. Kun suojelemme jotakin, varjelemme sen autonomiaa. Winnicott (ja hänen seuraajansa Thomas Ogden ja Michael Parsons) ovat usein todenneet psykoanalyttikon suojelevan elävyyden tunnetta. Tavoitteiden valinnan mahdollisuus tekee kokemuksen eläväksi. Kun uusien valintojen mahdollisuus on ulottuvilla, koemme itsemme eläviksi. Subjekti säilyy silloin suuntautuvana ja valintoja tekevänä realiteettina. Kuvitelkaamme sunnuntaiaamupäivää. On kaunis sää, joten kävelyllä lähteminen tuntuu houkuttelevalta. Voisin myös jäädä kotiin katsomaan edellisellä viikolla alkanutta televisiosarjaa. Kolmas vaihtoehto on jatkaa kohta valmistuvaa tieteellisen artikkelin kirjoittamista. Jos koen, että on "pakko" kirjoittaa ("tämä on työtä, ja siten pakkoa"), tilanteessa ei ole valinnan vaihtoehtoa enkä koe liikkuvuuden ja elävyyden tunnetta. Silloin on vain edettävä annettua tietä. Mikäli voin jäädä pohtimaan valintaa ja keksiä uusiakin tekemisen vaihtoehtoja, koen itseni valinnan mahdollisuudessa eläväksi. Subjektin vaaliminen valintoja tekevänä ja suuntautuvana realiteettina tukee tätä kokemusta.

Ihminen elää elämäänsä omalla tavallaan, oman elämisen yrityksensä mukaan. Elämisen yrityksen ohjelma on muotoutunut tietynlaiseksi Eroksen ja Thanatoksen yhteisvaikutuksesta. Elämisen yrityksen ohjelmassa on "solmukohtia", joissa uusi eli tähän mennessä tavoittamaton merkitys on tarjoutumaisillaan. Jos antaisin mahdollisuuden havainnolle, toisin sanoen merkitykselle, halun suunta voisi muuttua tai eriytyä; elämisen ohjelmani voisi saada toisen käänteeseen. Tämä on psykoanalyttisen spesifisen intervention kohta. Analyttikon tehtävä on auttaa esiin estymiä, jotta uuden merkityksen havaitseminen tulisi mahdolliseksi.

Oikeusjuttu-teoksessaan Franz Kafka (1925/1999) kuvaa miestä, joka ei astu lain

huoneeseen eikä siten voi ottaa lakia omakseen. Laki määrää elämän ehtoja. Ovi on auki, mutta sen edessä istuu vartija. Tämä on miehelle ikään kuin merkki: vartijan ollessa siellä huoneeseen ei voi astua. Mies jää odottamaan, vanhenee, ja kuoleman edessä todellisuus paljastuu. Pääsy huoneeseen oli koko ajan ollut vapaa. Esittämämme näkökulman mukaan analyytikon tehtävä ei ole saada miestä huoneeseen. Analyytikon tehtävä ei ole myöskään poistaa vartijaa. Analyytikon tehtävä on osoittaa mahdottomuutta nähdä sitä merkitystä, joka voisi avata mahdollisuuden astua sisään. Tämä on perspektiivimme kliininen ulottuvuus.

Kirjallisuus

Busch, Fred (1992). Recurring thoughts on unconscious ego resistances. *Journal of the American Psychoanalytic Association*, 40, 1089–1115.

Busch, Fred (1993). "In the neighbourhood": Aspects of a good interpretation and a "developmental lag" in ego psychology. *Journal of the American Psychoanalytic Association*, 41, 151–177.

Freud, Anna (1937). *The ego and the mechanisms of defense*. Lontoo: Hogarth Press.

Freud, Sigmund (1900/1978a). The interpretation of dreams (1. part). Teoksessa Strachey, James (toim.), *The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud. Volume IV (1900): The interpretation of dreams (1. part)*. Lontoo: The Hogarth Press.

Freud, Sigmund (1900/1978b). The interpretation of dreams (2. part). Teoksessa Strachey, James (toim.), *The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud. Volume IV (1900-1901): The interpretation of dreams (2. part) and On dreams*. Lontoo: The Hogarth Press.

Freud, Sigmund (1920/1978). Beyond the pleasure principle. Teoksessa Strachey, James (toim.), *The standard edition of the complete psychological works of Sigmund Freud. Volume XVIII (1920-1922): Beyond the pleasure principle, group psychology and other works*. Lontoo: The Hogarth Press.

Gray, Paul (1973). Psychoanalytic technique and the ego's capacity for viewing intrapsychic activity. *Journal of the American Psychoanalytic Association*, 21, 474–494.

Gray, Paul (1990). The nature of therapeutic action in psychoanalysis. *Journal of the American Psychoanalytic Association*, 38, 1083–1096.

Holt, Robert (1989). Drive or wish? A reconsideration of the psychoanalytic theory of motivation. Teoksessa *Freud reappraised – a fresh look at the psychoanalytic theory*, 171–196. New York: Guilford.

Ikonen, Pentti (2014). Vietit. Teoksessa *Mayan huntua ja muita kirjoituksia*, 57–76. Helsinki: Helsingin Psykoterapiayhdistys.

Ikonen, Pentti & Rechartt, Eero (1978). The vicissitudes of Thanatos: On the place of aggression and destructiveness in psychoanalytic interpretation. *The Scandinavian Psychoanalytic Review*, 1, 79–114.

Kafka, Frans (1925/1999). *Oikeusjuttu*. Suom. Aarno Peromies. Helsinki: Otava.